

21. YÜZYILDA TEK KUTUPLULUK TARTIŞMALARI

Debates on Unipolarity in the Twenty-First Century

Umut Uzer*

Öz:

Uluslararası ilişkiler teorileri arasında etkili bir yere sahip realizmin en önemli kavramlarından biri olan güç dengesi (balance of power) politikası, büyük güçlere karşı ittifaklar kurulmasını veya yükselen devletlerin hegemon güce karşı dengeleme politikasını devreye sokmasını öngörmektedir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutup olarak ortaya çıktığı 1989-1991'den günümüze kadar diğer güçlü devletler tarafından böyle bir dengeleme politikası uygulanmamış olması, diğer bir deyişle, Amerikan liderliğine karşı başka rakip büyük güçlerin ortaya çıkmaması, bu teorinin beklentilerinin aksine bir durum olarak görülebilir. Bu durumu, Amerika'nın güç unsurlarının büyük kapasitesi ile politikalarını değişik bölgelere göre şekillendirme becerisinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Şöyle ki, Avrupa'da, özellikle Balkanlar'da, ABD yatıştırıcı ve sorun çözücü politikalar izlemiş, Orta Doğu'daki siyasi kararlarının ise, böyle planlamamış olsa da, düzen bozucu ve istikrarsızlaştırıcı sonuçları olmuştur. Bu makale son yirmi senedir devam etmekte olan Amerikan hegemonyasını teorik ve ampirik olarak kritik bir gözle analiz edecek ve teorinin beklentilerinin neden gerçekleşmediğini ortaya koymaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Tek Kutupluluk, Amerikan hegemonyası, realizm, güç dengesi, Amerikan dış politikası, Çin'in yumuşak gücü.*

Abstract:

The fact that balance of power -a crucial concept for realism in international relations theory- has failed to actualize in world politics continues to undermine the theoretical validity of realism. In other words, ever since the emergence of the unipolar power structure in the 1989-1991 era, and despite the anticipations of the balance of power theory, no major power or bloc has emerged to challenge America's hegemonic power. This article critically analyzes American hegemony of the past twenty years from both theoretical and empirical perspectives, while at the same time trying to account for the seemingly failed expectations of the balance of power theory. In the final segment this analysis argues that these expectations failed due to the overwhelming power capabilities and divergent perceptions of American policies in various regions of the world; American hegemony has been accepted as a naturally peaceful and problem-solving catalyst in the Balkans and Europe, whereas in the Middle East the same policies are characterized as destructive and instability inducing approaches.

Keywords: *Unipolarity, American hegemony, realism, balance of power, American foreign policy, Chinese soft power.*

---

* Yrd. Doç. Dr. İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul Teknik Üniversitesi. e-posta: uuzer@itu.edu.tr

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması ile birlikte iki kutuplu uluslararası sistemden tek kutuplu bir sisteme geçildiği konusunda yorumcular arasında fikir birliği vardır. Ancak asıl tartışma, bu tek kutupluluk durumunun¹ uzun süreli mi olacağı, yoksa kısa sürede sona mı ereceği konusunda yaşanmaktadır. Tek kutupluluğun kısa süreli olacağını ifade edenler, ekonomik açıdan hâlihazırda çok kutuplu bir dünyaya geçildiğini vurgulamakta, askeri ve siyasi alanlarda da Amerikan hegemonyasının yakın tarihlerde sarsılacağını iddia etmektedirler. Amerikan tek kutupluluğunun uzun soluklu olacağını düşünen uzmanlar ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri, siyasi ve ekonomik güç unsurları bakımından dünya tarihinde eşi görülmemiş bir üstünlüğe sahip olduğunu ifade ederek, kısa ve orta vadede Amerika'nın gücünü sarsabilecek adayların ortaya çıkmasının pek olası olmadığını vurgulamaktadırlar. Bu makalenin amacı, 1991 sonrası tüm dünyaya yayılan Amerikan hegemonyasını teorik ve ampirik olarak ayrıntılı bir analize tabi tutmak ve uluslararası ilişkiler teorisindeki tek kutupluluk tartışmasını bütün yönleriyle ortaya koymaktır.

1. TEK KUTUPLULUK: AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE DÜNYA HEGEMONYASI

Yirminci yüzyılın başlarında dünyadaki en güçlü devletlerden biri olan ABD, bir süre dünya siyasetinde aktif olmaktan kaçınmış, ancak 2. Dünya Savaşı sonunda Sovyetler Birliği ile birlikte iki süper güçten biri olarak çift kutuplu dünya düzeni içinde yer almıştır. 1991 sonrasında ise, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu dünyadaki tek süper güç olarak uluslararası sistemi düzenlemeye çalışmaktadır.

ABD söz konusu olduğunda öncelikle vurgulanması gereken unsur, kuruluşundan beri bu devletin izlediği dış siyasetin yayılcı unsurlar taşıdığıdır. Aslında Soğuk Savaş döneminin her iki süper gücünün tarihlerine bakıldığında, ikisinin de “yayılcı devletler” oldukları görülecektir. Geçmişte topraklarını genişletmiş ve etki alanları oluşturmuş bu iki devletin, yayılmasının küresel boyutlara ulaşması sonrasında, aralarında ihtilaf çıkması da beklenmekteydi.² 1945 yılından itibaren uluslararası siyaset “iki kıta-devlet” tarafından hükümlenlik altına alınmıştır. Burada ilginç olan nokta, Avrupalıların asıl korkularının Amerikan emperyalizmi değil, Amerikan izolasyonu olduğudur.³ Sonuç olarak, iki süper güç, hemen hemen her kıta ve her okyanusta askeri ve siyasi olarak mevcudiyet sergiler hale gelmişlerdir.⁴

¹ Tek kutupluluk anı (The unipolar Moment) kavramını Charles Krauthammer kullanmıştır. Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt 70, No.1, (1990-1991).

² Ronald Powaski, *The Cold War: The United States and the Soviet Union, 1917-1991*, (New York, Oxford University Press, 1998), 2.

³ Raymond Aron, *The Imperial Republic: The United States and the World, 1945-1973*, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1974), xv., xxvi.

⁴ Aron, s.133.

Ancak, Amerika siyasi geleneğinde güç kavramına karşı toplumda ve siyasetçilerde soğuk bir yaklaşım vardır. Bunun en büyük kanıtı Woodrow Wilson'ın 1. Dünya Savaşı ve sonrası Paris Barış görüşmelerinde, Franklin Delano Roosevelt'in 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Bill Clinton'ın Soğuk Savaş sonrası dönemde benzer ifadeler ile güç dengesi ve güç politikası (power politics) kavramlarını reddetmiş olmalarıdır.⁵ Woodrow Wilson, güç dengesi politikalarının ve gizli antlaşmaların savaflara yol açtığını düşündüğü için Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etmiş ve bu uluslararası örgütün kolektif güvenlik⁶ şiarı ile barışı tesis ve muhafaza edeceğini vurgulamıştır. Buna karşılık Fransız Başbakan Georges Clemenceau ise, gücün "hak" olduğunu söylemiş ve Fransız Meclisi'nde yaptığı konuşmada, Paris görüşmelerinde asırlardır devam etmekte olan güç dengesi politikasına barış konferansında da devam edeceğini ifade etmiştir.⁷ O dönemde Fransa'nın asıl korktuğu ülke, 1871'de yenildiği, 1. Dünya Savaşı'nda Fransa'yı işgal eden Almanya idi ve Fransız siyasetçiler ancak yukarıda bahsedilen politikalar ile bu devletin dengelenebileceğini düşünüyorlardı.

Bununla birlikte, her ne kadar ABD kamuoyunda güç, realizm ve güç dengelemesi kavramlarına yaklaşımda soğukluk bulunsa ve zaman zaman Amerikalılar kendilerini masum da görseler, gerçekte güç kullanmaktan çekinmediklerini de teslim etmek gerekmektedir. Bu sebeple, ABD'nin uluslararası sistem içindeki konumunu tanımlamak için, imparatorluk ve liberal hegemonya kavramları üzerinde durmak gerekecektir.

İmparatorluk kavramı farklı şekillerde kullanabilmektedir. Geçmişte, Britanya İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorlukları bu şekilde tanımlanmışlardır. Bugün ise büyük güce sahip olma olgusunu ve kendi iradesini diğer devletlere empoze etme durumunda olan devletler için de imparatorluk tanımını kullananlar olmaktadır. Raymond Aron, 20. yüzyılda imparatorluk kurmaya yönelik klasik emperyalizm büyük ölçüde yok olmuşsa da, yeni tür bir emperyalizmin yani, büyük güçlerin diğer devletler üzerinde eşit olmayan ilişkiler kurarak, zayıf devletlerin iç ve dış politikalarını etkilemeye yönelik uyguladıkları tür bir emperyalizmin son derece yaygın olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda Amerika'nın Latin Amerika'ya karşı müdahaleci politikalarının emperyalist olduğu, ancak, Batı Avrupa'yı savunmaya yönelik hedeflerinin ise emperyalist olarak nitelendirilemeyeceği konusunda görüş birliği vardır.⁸ Ayrıca doğrudan (direct) ve dolaylı (indirect) yönetim tarzının İngiltere tarafından 19. yüzyılda uygulandığı, dolayısıyla formel ve informal imparatorluklar arasında fark olduğu da dikkate alınmalıdır. Amerikalılar

⁵ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, (New York, Norton,2001), 23

⁶ MacMillan, 21.

⁷ Macmillan, 31.

⁸ Raymond Aron, *The Imperial Republic: The United States and the World, 1945-1973*, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1974), 253, 258-259.

imparatorluk kavramından sadece doğrudan yönetimi anladıkları için⁹ ülkelerinin emperyal yönünü kavramakta zorluk çekmektedirler.

Liberal hegemonik düzende ise, hem liberal düşüncenin uluslararası kurumlara verdiği önem hem realizmin güce yaptığı vurgu dikkate alınarak “liberal enternasyonalizm” savunulmaktadır. Çift kutuplu ve çok kutuplu sistemlerdeki güç dengesinin tek kutuplu sistemlerde geçerli olmadığı başat devletin kontrolündeki bir sistemde, hâkim devletin diğer devletlerle hiyerarşik bir üst-alt ilişkisi mevcuttur. Ancak bu sistemde Avrupa ve Uzak Doğu’daki birçok devletin yaptığı gibi rızaya dair üstünlüğün kabulü, yani meşruiyetin tanınması söz konusudur. İttifaklar, uluslararası örgütler, özel ilişkiler ve demokratik ülkeler arası yakın ilişkiler yoluyla Amerika, dünya ekonomisini ve güvenliğini muhafaza etmektedir.¹⁰ Liberal hegemonyanın imparatorluktan temel farkı ise birincisinde lider devlet de kurallar ve kanunlara tabidir, ikincisinde yani emperyal düzende merkezi devlet kanunların üstündedir.¹¹

Amerikalıların güç kullanma konusunda isteksizliklerine rağmen, bu gücü, dünya ölçeğinde kullanmak zorunda olduklarını vurgulayan Reinhold Niebuhr, Amerika’nın isteksizce süper güç olduğunu ve ulaştığı bu durumun da diğer ülkeler nezdinde korkuya yol açtığını belirtmektedir.¹² Ancak burada ifade edilmesi gereken nokta, öncelikle ABD’nin doğu kıyısında kurulduktan sonra, batıya doğru genişleyerek günümüz sınırlarına, büyük ölçüde 19. yüzyılın sonlarında ulaştığıdır. Dolayısıyla, batıya doğru genişleme ve büyüme Amerikalıların politikası olmuştur. Bunun dışında Amerika kıtasında Latin Amerika’ya doğru, ayrıca Filipinler’e yönelik yayılmacı politikalar izlenmiştir. İzolasyon politikası ise daha çok Avrupa’ya yönelik olarak bu kıtanın sömürgecilik yarışına uzak durarak gerçekleşmiştir.

Bütün bu politikaların sonucu ABD, 21. yüzyılın ilk on yılında 130’dan fazla ülkede 752 askeri üsse sahip olmuştur. Bu ülkenin ayrıca, Almanya’da 70.000, Japonya’da 40.000 ve Güney Kore’de 36.000 askeri bulunmaktadır.¹³

Emperyalist kavramının olumsuz, emperyal sözcüğünün ise olumlu anlamlar içerdiğini vurgulayan Raymond Aron, Batı Avrupa’nın Amerikan askerlerini ve NATO’nun kurulmasını Sovyetler Birliği’ne karşı talep ettiğini, dolayısıyla müttefikleri korumaya yönelik bir politikanın emperyal olarak nitelendirebileceğini

⁹ Ferguson, 10.

¹⁰ John Ikenberry, *Liberal Leviathan*, (Princeton: Princeton University Press, 2011), xiv, 8, 10, 32.

¹¹ Ikenberry, 73.

¹² Reinhold Niebuhr, *The Irony of American History*, (Chicago: The University of Chicago Press, 2008). (ilk basım 1952), 5, 38, 74, 134.

¹³ Ferguson, 14, 16.

vurgulamıştır.¹⁴ Ayrıca emperyal bir devletin bütün dünyayı kapsayan amaçları olduğunu ve dünya düzenini kurmaya ve muhafaza etmeye yönelik bir sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir.¹⁵ Diğer bir deyişle Aron, Amerika'nın liderlik vasıf ve sorumluluklarına atıfta bulunmaktadır. Bu söylenenlere eklenebilecek bir başka benzer durum ise, Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya'nın tedricen parçalanması ile birlikte özellikle Bosna ve Kosova sorunlarının çözümüne Amerika'nın müdahalesinin Avrupa Birliği tarafından da talep edilmiş olmasıdır.

2. ULUSLARARASI SİSTEMDE İKİ KUTUPLULUKTAN TEK KUTUPLULUĞA GEÇİŞ: SOĞUK SAVAŞ VE GÜÇ DENGESİ

1945-1991 yılları arası süper güçler arasında savaşın çıkmamasının temel sebeplerinin iki kutupluluk ve nükleer silahların varlığında bulan John Mearsheimer ise, iki kutuplulukta belirsizliğin daha az olduğunu, çünkü savaş imkân ve ihtimallerinin iki güç tarafından belirlendiğini, dolayısıyla caydırıcılığın daha etkili işlediğini vurgulamaktadır.¹⁶ Burada asıl ortaya konan, çok kutuplu sistemlerde veya daha fazla süper gücün varlığı sebebiyle farklı kombinasyonlarda savaşların çıkabileceği, dolayısıyla savaş ve barış meselelerinde ciddi bir belirsizlik olduğudur.

Nitekim iki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, bütün tehlikelere rağmen, büyük güçler arasında savaş çıkmaması sebebiyle istikrarlı geçmiştir. Ancak iki süper güç, dünya ölçeğinde askeri, siyasi, ekonomik, ideolojik ve kültürel bir yarışa girmişlerdir. 1948 yılında ABD Millî Güvenlik Konseyi (National Security Council) tarafından hazırlanan NSC-20 adlı raporda, Sovyetler Birliği'nin hedefinin dünya hâkimiyeti olduğu vurgulanmış ve Sovyet etkisinin mümkün olduğu kadar azaltılması ve Doğu Avrupa'nın kurtarılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. 1949 yılında ise Sovyetler'in ilk nükleer silahlarını üretmiş olmaları ile NATO'nun kuruluşu daha da elzem hale gelmiş ve Amerika'nın artık iki okyanus tarafından korunduğu fikri inandırıcılığını kaybetmiştir.¹⁷

1950 yılında ise Amerikan Dışişleri Bakanlığı Siyaset Planlama Dairesi tarafından hazırlanan ve Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından NSC-68 olarak benimsenen karar ile Sovyetler Birliği ABD için temel tehdit olarak nitelenmiş, herhangi bir özgür devletin komünizme kaybedilmesinin bütün özgür dünyanın mağlubiyeti olacağı vurgulanmış ve bu olasılığa karşı ciddi ölçülerde askeri harcama artışı öngörülmüştür. Dolayısıyla 1950'de 1,5 milyon olan askeri personel sayısı

¹⁴ Aron, 257.

¹⁵ Aron, 303.

¹⁶ John Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *Theories of War and Peace* içinde 4-5, 12.

¹⁷ Powaski, 76.

1954'te 3,5 milyona çıkmıştır. Ayrıca, hava kuvvetlerine verilen önem ve kıtalararası hedefleri vurabilen füzelerin geliştirilmesi ile açıklanan muazzam misilleme (massive retaliation) stratejisi ile Sovyetlerin her türlü saldırısına karşı ABD, nükleer silahlar ile ağır bir mukabelede bulunacağını ilan etmiştir.¹⁸ Stalin'in ölümünden sonra Sovyet lideri Nikita Kruşçev tarafından 1956'da şiddetli bir şekilde eleştirilmesi ile Amerika ile barışçıl bir arada var oluşun imkan dâhilinde olduğu ve kapitalizm ile sosyalizm arasında savaşın kaçınılmaz olmadığı ifade edilmeye başlanmıştır.¹⁹

John F. Kennedy'nin 1960 yılında ABD başkanı sečilmesi ile birlikte muazzam misilleme stratejisinin ABD için intihar anlamı taşıyabileceği düşünölmeye başlanmış ve bu strateji terkedilerek, esnek karşılık (flexible response) stratejisine gečil yaşanmıştır. Esnek karşılık stratejisine göre ABD, SSCB'ye her türlü silah ile uygun bulduğu yer ve ölçüde karşılık verme hakkını saklı tutmuştur. İlaveten, biri Avrupa'da, biri Asya'da olmak üzere iki büyük savaş, bir de başka bölgede yerel bir savaş olmak üzere "iki buçuk savaş" yeteneğine ulaşmak ABD'nin temel hedefi olarak sunulmuştur. Ancak bu strateji, 1969 yılında Nixon doktrini ile değiştirilmiş ve bir buçuk savaş kabiliyetinin daha gerçekçi olduğu vurgulanmıştır. Bu doktrine göre Sovyet saldırganlığı hem nükleer hem de konvansiyonel silahlar ile caydırılmaya çalışılacaktır.²⁰

1980'lere gelindiğinde, Ronald Reagan başkanlığındaki Amerika, büyük ölçülerde silahlanarak Sovyetler Birliği'nin ekonomisini bu yarışta yıpratmış, ancak 1980'de 1 trilyon dolar olan borcu, 1988'te 2,5 trilyon dolara çıkmıştır. Sovyetler Birliği'ndeki savunma harcamaları ise 1985'te GSMH'nin %17'sine ulaşmıştır. Bunun Amerika ile karşılaştırıldığında çok yüksek bir rakam olduğu açıktır. Aynı dönemde ABD, GSMH'nin %7'sini savunmaya harcamış, Batı ve Doğu Avrupa ölkeleri ise, GSMH'lerinin %2 ile %5 arasındaki kısmını silahlanma için kullanmıştır. Dolayısıyla, Sovyet ekonomisinin çöküşü Soğuk Savaşın da sonunu getirmiştir.²¹ Sonuç olarak, Rusya'nın silahlanma yarışına katılması ve bütçesini zorlayacak harcamalar yapması Soğuk Savaşı kaybetmesine yol açmıştır. Nitekim 6 Temmuz 1990'da Londra'daki NATO zirvesinde Soğuk Savaşın bittiği ilan edilmiştir. 31 Aralık 1991'de ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kendisini lađvetmiř²² ve yerine 15 tane bağımsız cumhuriyet kurulmuştur.

1945-1991 arası süren iki kutuplu sistemde, büyük güçler arasında doğrudan savaş çıkmamasının sebebi, her iki devletin de büyük miktarlarda konvansiyonel

¹⁸ Powaski, 85, 91, 102.

¹⁹ Powaski, 115.

²⁰ Powaski, 141, 169.

²¹ Powaski, 233, 252.

²² Powaski, 275, 289.

ve nükleer silahlara sahip olmaları ve 2. Dünya Savaşı'ndaki yıkımı yaşamış olmalarıdır. Nükleer silahların kullanılacağı bir savaşın ne kadar yıkıcı olacağı, her iki taraf için de aşikâr olmuştur. Dolayısıyla bu dönemdeki barış durumunu iki kutupluluktan çok, nükleer silahlara bağlamak daha doğru olacaktır. Tabii ki burada, ifade olunan büyük güçler arası fiili barış durumu her ikisinin de müttefikleri aracılığıyla savaşmalarını veya karşı tarafları desteklemelerini engellememiştir. Bunlara örnek olarak Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve Arap-İsrail Savaşları verilebilir ki, söz konusu savaşlarda SSCB ve Amerika hasım tarafları desteklemişlerdir.

3. DENGGE DIŞI DÜNYA: TEORİK BEKLENTİLER VE SİYASİ GERÇEKLER

Uluslararası ilişkiler teorisindeki güç dengesi (balance of power) kavramı ve bu olgunun siyasi tarihte görülen uygulamaları, yani uluslararası sistemi aşırı güçlenerek tehdit eden bir ülkenin başka devletlerce ittifaklar kurularak ve silahlanarak dengelemeleri meselesi, Soğuk Savaş sonrası dünyada etkili görünmemektedir. Şöyle ki, Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra, tek süper güç olarak kalan Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı dengeleyici bir koalisyon kurulması hem siyasi tarihin, hem de uluslararası ilişkiler disiplininin, özellikle de realizmin, öngördüğü bir olguydu. Bunun gerçekleşmemesi açıklanmaya muhtaç bir durumu ortaya çıkarmıştır.

Dengeleme (balancing), yayılmacı bir devletin güç dengesini bozmasını engellemeye yönelik bir politikadır. Diğer devletler kendi güçlerine dayanarak, yani savunma harcamalarını artırarak veya vatandaşlarını askere alarak yükselmekte olan bir devleti dengeleyebilir ki, bu politika, iç dengeleme (internal balancing) olarak adlandırılır. Diğer taraftan, savunmaya yönelik ittifaklar kurarak da sistemdeki dengeyi bozan devlete karşı dış dengeleme (external balancing) uygulanabilir.²³ Oysa, günümüz uluslararası sisteminin gerçekleri teoriyi doğrulamamaktadır. Başka bir deyişle, günümüzde, diğer devletler tarafından Amerika'ya karşı ciddi bir dengeleme politikası uygulanmadığını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Bunun dört temel sebebi olduğunu ifade edebiliriz. Öncelikle, hâkim devlet belirli bir güç eşliğini aştığı zaman bu devlete yönelik dengeleme çabaları beyhude olacaktır. İkinci olarak, demokratik devletler arasında barışçı ilişkiler mevcuttur. Üçüncü neden, Çin ve Rusya gibi devletler nükleer caydırıcılığa sahiptirler ve bu yüzden Amerika tarafından saldırı veya işgal edilme endişesi taşımamaktadırlar. Esasen nükleer silahlar, yukarıda da ifade edildiği gibi, büyük güçler arası savaş imkânsız veya çok zor kılmıştır. Dördüncü olarak da, ABD büyük güçlerle komşu değildir. Coğrafi uzaklığı diğer devletlere karşı daha az tehdit arz etmesi sonucunu

²³ Mearsheimer, *The Tragedy*, 156-157.

doğurmuştur.²⁴ Bu faktörlerin tamamı, günümüz uluslararası sistemini anlamakta bize yardımcı olmaktadır. İlâveten, Amerika'nın Rusya'ya saldırmasının askeri ve ekonomik olarak çok maliyetli olacağını gözden kaçırmamak gerekmektedir. Yani ABD'nin, Rusya ya da Çin'e saldırmamasının tek nedeni, söz konusu ülkelerin sahip oldukları nükleer silahlar değildir. Ayrıca, Amerika coğrafi olarak diğer büyük güçlerden uzak olsa da, onlara ulaşma imkânı her zaman vardır. Bu yorumlara rağmen, yine de yukarıda sayılan faktörler, Amerika'ya karşı dengeleme olmamasını tatminkâr bir şekilde açıklamaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber geçilen tek kutuplu dünya düzeninin de sona ereceğine ve çok kutupluğun zaman içerisinde ortaya çıkacağını tek kutupluluğun önemli savunucularından olan *Washington Post* gazetesi köşe yazarı Charles Krauthammer bile inanmaktaydı. Ancak tek kutupluluğun on yıllarca süreceğini vurgulayan Krauthammer, ekonomik gücün jeopolitik etkiye dönüşeceği beklentisini “materyalist bir yanılısma” olarak nitelemektedir. Ekonomik faktörleri büyük bir güç olmanın gerekli ama kâfi olmayan değişkenleri olarak tasvir eden Krauthammer, ABD'nin bütün dünyada, başrol oynayabilen yegâne aktör olduğunu,²⁵ ayrıca, çok taraflı diplomasi ve Birleşmiş Milletler'in aslında tek başına hareket eden ABD'nin politikalarını hem uluslararası topluma, hem de kendi iç kamuoyuna karşı meşrulaştırmaya yönelik aygıtlar olduğunu söylemektedir. Diğer bir deyişle, Amerika gerçekte tek taraflı olarak uyguladığı politikalarını, bu yolla çok taraflı bir kılıfa büründürmektedir.²⁶

1990 yılında GSMH'nin %5'ini savunmaya ayıran ABD, dünya GSMH'nin de %22 ile %26 arasında bir kısmına sahiptir.²⁷ Dolayısıyla dünyada istikrarın tesisi ve muhafazası için Amerikan liderliği elzemdir. Amerika'daki muhafazakarların bir kısmının süper güç statüsünden vazgeçip, normal bir devlet haline gelmesi gerektiğine dair sözlerini sorumluluktan kaçma olarak niteleyen Krauthammer, aynı zamanda böyle bir fikrin gerçekçi olmadığını söylemekte, “tek kutupluluğunun alternatifinin kaos” olduğunu vurgulamaktadır. Nükleer silahların yaygınlaşmasının önünde ancak Amerika'nın durabileceği görüşündedir. Sonuç olarak da ABD'nin tek kutuplu dünyanın liderliğini yapması, dünya düzeninin kurallarını ortaya koyması ve onların uygulanmasını sağlamasının dünya barışı için gerekli olduğunun altını çizmektedir.²⁸ Etkili muhafazakâr bir yorumcu olan Krauthammer'in amacının Amerikan hegemonyasının devamını ve faydalarını savunmak olduğu ileri sürülebilir, bununla beraber bu ülkenin dünyada düzenin tesisi için özellikle de istikrar sağlamak için 1990'larda başarılı politikalar yürüttüğü söylenebilir. Ancak

²⁴ Ikenberry, 129-131.

²⁵ Krauthammer, 23-24

²⁶ Krauthammer, 25-26.

²⁷ Krauthammer, 26-2.

²⁸ Krauthammer,29, 32-33.

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra, Amerika'nın son derece saldırgan bir politika izlediği ve Orta Doğu bölgesinde istemeden de olsa, İran'ın artan etkisine yol açtığı, dolayısıyla bölgede istikrarsızlığın artmasına katkıda bulunduğu da hatırdta tutulmalıdır. Dolayısıyla Amerika'yı dengeleyici bir veya birkaç gücün varlığı, ABD'nin daha akılcı politikalar izlemesi sonucunu doğurabilecektir.

1990'lı yıllardaki önemli ve yaygın tahminlerden birisi, ABD'ye karşı dengeleyici bir koalisyon kurulacağı ve bu ittifakta özellikle Rusya ve Çin'in mevcut bulunacağı idi. Özellikle 1999 yılında ABD öncülüğündeki NATO'nun Kosova'daki Sırp mevzilerini bombalaması böyle bir beklentiyi daha da güçlendirmekteydi. Oysa Rusya ve Çin'in, Amerika'ya karşı koymak için yeterli ekonomik gücü olsa da, Sırbistan'ı korumaya yönelik çabaları söylem düzeyini geçmemiştir. Ortaya çıkan bu durumun temel sebebi ise, Amerika'ya karşı dengeleme veya engelleme politikasının başarısız olacağına diğer devletlerce anlaşılmış olmasıdır. Bunun temel sebebi ise, Amerika'nın asimetrik ve belirleyici bir güce sahip olmasıdır. Dolayısıyla Amerika'nın çökmekte olduğu fikri abartılıdır ve tek kutupluluk durumun bir süre daha devam edeceği aşikârdır.²⁹ Öte yandan, Avrupa Birliği'nin ekonomik gücü olsa da, siyasi birliğe ulaşmadan, gücünün sadece "potansiyel" bir büyük güç olarak kalacağını söylemek yanlış olmayacaktır.³⁰ Ancak günümüz dengelerine bakıldığında, bazı uzmanlarca, Amerika'nın ekonomik gücünün, 2008'den beri yaşanmakta olan ekonomik kriz sebebiyle, giderek azaldığı ve iktisadi liderliğini sürdürmekte zorlandığı vurgulanmaktadır. Günümüzde yaşanan "ekonomik çok kutupluluk" durumunun daimi olarak kalacağını tahmin eden Simon Bromley, yükselmekte olan Asya kıtasına vurgu yapmaktadır. Ayrıca 2002 yılında ortaya konulan Bush Doktrini'nin sadece Irak ve Afganistan'da uygulandığını ve buralarda da başarısız olması sebebiyle Bush'un ikinci döneminde 2005'ten itibaren terk edildiğini ifade eden Bromley, bu politikaların da ABD'nin meşruiyetinin zedelenmesine yol açtığını iddia etmektedir.³¹ Ayrıca 2011'de başlayan Arap baharı esnasında, Rusya ve Çin'in açık bir şekilde Suriye'deki Beşar Esad iktidarına destek vermesinin³² Amerika'ya karşı bir dengeleme politikası teşkil edip etmediği başka bir araştırmanın konusu olabilir. Ancak küresel boyutta Amerika'ya bir karşı koyuş henüz gözlemlenmemektedir.

ABD'ye karşı beklenen güç dengesi politikalarının devreye girmemesinin temel sebebi, bu ülkenin diğer büyük güçler tarafından bir tehdit olarak algılanmaması ve Amerika'nın sadece kendi güvenliğini korumaya yönelik politikalar izlediğine

²⁹ Brendan Simms, "Introduction: World out of balance", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 119-120.

³⁰ Simon Bromley, "The limits to balancing", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 130

³¹ Bromley, 132-133.

³² http://www.nytimes.com/2012/02/19/world/middleeast/for-russia-and-syria-bonds-are-old-and-deep.html?_r=1&scp=5&sq=russia%20syria&st=cse, (Erişim tarihi, 06.06.2012)

dair ortak bir kanı oluşmasıdır. Bu görüşe göre, ABD'nin büyük gücü ve tek kutupluluk, dengeleme politikalarını engelleyen unsurlar değildir, asıl önemli olan, ABD'nin saldırgan olmayan niyetleridir.³³ Bu yorum, Stephen Walt'ın tehdit dengelemesi teorisine (balance of threat theory) dayanmaktadır. Bu teoriye göre devletler gücün kaynağına karşı dengeleme yapmazlar. Asıl dengelemeyi tehdit olarak algıladıkları devletlere karşı yaparlar. Tehdit algısında da endişe duydukları devletin coğrafi yakınlığı, saldırı yetenekleri ve algılanan niyetleri son derece önemlidir. 2. Dünya Savaşı ertesinde, Batı Avrupa'daki endüstriyel devletler, Amerika Sovyetler Birliği'nden çok daha fazla güçlü olmasına rağmen, Rusya'yı daha tehlikeli olarak gördükleri için, Amerika ile ittifaklarını devam ettirmeye veya yeni müttefiklik ilişkisi kurmaya karar vermişlerdir.³⁴ Benzer şekilde, Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra birçok devletin Amerika'ya karşı dengeleme politikası uygulamamasının sebebini Amerika'dan bir tehdit algılamamalarıyla açıklayabiliriz. Ancak, burada dikkate alınması gereken temel faktörün, Amerika'nın gücünün muazzam boyutlarda olması ve bunun da karşı koymayı engelleyen en önemli faktör³⁵ olduğudur. Diğer bir deyişle, Amerika'ya karşı koymanın beyhude bir çaba olacağı açıktır ve dengelemeyi yapan ülkenin askeri veya iktisadi olarak cezalandırılmasını da beraberinde getirebilecektir.

Büyük güçlerin yükseliş ve düşüşlerini ekonomi ile strateji arasındaki ilişkiye bağlayan tarihçi Paul Kennedy ise, zenginlik ve gücün göreceli olduğu, yani bir devletin kuvvetlenmesinin diğer rakiplerinin büyümesi ile kıyaslandığında bir anlam ifade edeceğini vurgulamıştır. Bir büyük güç, geniş toprak parçaları ele geçirerek ve masraflı savaflara girerek kaynaklarını zorlar ise Kennedy'nin emperyal yayılma (imperial overstretch) olarak tanımladığı duruma düşecek ve stratejik olarak aşırı bir şekilde genişleyerek kendi sonunu hazırlayacaktır. Soğuk Savaş döneminde ABD'nin sistemde sorumluluklarını artırdığını ve sonuç olarak, Amerika'nın küresel çıkar ve sorumluluklarının toplamının bu ülkenin, bu sorumluluklarını taşıma gücünün çok ötesine geçtiğini iddia etmektedir.³⁶

Ayrıca Paul Kennedy, Ronald Reagan dönemindeki savunma harcamalarının artmasının, federal harcamalarda ciddi bir azalmaya gidilmemesinin ve vergilerin düşürülmesinin ABD'de bütçe açığı ve borçlanmayı beraberinde getirdiğini, bu durumun da Amerikan hegemonyası için ciddi sonuçları olacağını vurgulamaktadır. Ancak kendi getirdiği ölçütlere göre, bir ülke GSMH'sinin %10'dan fazlasını uzun dönemli olarak silahlanmaya ve savunmaya harcıyorsa, ekonomik

³³ Charles Glaser, "Why unipolarity doesn't matter (much)", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011),135-136

³⁴ Stephen Walt, *The Origins of Alliances*, (Ithaca: Cornell University Press, 1987), 5, 276.

³⁵ Richard Haass, *The Opportunity: America's Moment to Alter History's Course*, (New York: Public Affairs, 2005), 7.

³⁶ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, xvi, xxi-xxii, 360, 515.

büyüme hızı düşecektir.³⁷ Daha önceki dönemlerde, örneğin 1948 yılında, askeri harcamalar GSYİH'nin %4'ü iken, 1953 yılında %14'e çıkarak zirveye ulaşmış, 1973 yılında ise %6'ya düşmüştür.³⁸ Fakat Kennedy, Amerika'nın harcamalarında kendisinin belirttiği %10 barajını aşmadığı olgusunu göz ardı etmektedir. Reagan döneminde dahi, savunma harcamaları %10 eşiğini aşmamış, ancak %7'ye kadar çıkmış, o da uzun süreli olmamıştır. Keza Sovyetler Birliği bu silahlanma yarışında kalabilmek için savunma harcamalarını bütçelerinin %20'lerine kadar çıkarmak zorunda kalmış ve bu durum SSCB'nin çöküşünü hazırlamıştır.³⁹ Bu rakamlar doğru bir tahlil öngörüyorsa, Amerika'nın gücünü muhafaza edeceği kesindir. Ancak George W. Bush dönemindeki, Afganistan ve Irak savaşlarının ABD'nin maddi gücünü zorladığı da aşikârdır. Bu savaşlar ayrıca, ciddi bir kredibilite kaybına da yol açmıştır.

Dünyanın hala denge dışı (out of balance) olmasını Amerika'nın toplam güç kapasitesinin tarihte eşi görülmemiş ölçülerde elinde bulundurmasında gören Stephen Brooks ve William Wohlforth ani ve hızlı bir düşüşün beklenmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Gelecekte Çin'in GSYİH'nin Amerika ile eşdeğer olmasının bu ülkenin Amerika ile aynı güç seviyesine ulaşacağı anlamına gelmeyeceğini vurgulayan yazarlar, halihazırda "1 + X dünya" olarak formüle edilebilecek bir sistemde yaşadığını, yani bir süper güç ve X sayıda büyük güç bulunduğunu belirtmektedirler.⁴⁰

Uluslararası ilişkiler disiplininin sistem ile ilgili öngörülleri, günümüz ABD'sine uygulanamamaktadır. Bunun sebebi ise, Amerika'nın alternatif güç odaklarının ortaya çıkmasını sahip olduğu güç toplamı ile caydırmasıdır. ABD'nin Irak müdahalesine karşı görüşler olsa da, karşı dengeleme (counter-balancing) politikası uygulanmamıştır. Mevcut durum, ülkeler arasındaki farklı çıkarların mevcudiyetidir. Bu da her zaman var olmuş ve hep de olacaktır. Uluslararası ilişkiler teorisyenleri güç dengesi teorisini, dünyadaki gerçeklere rağmen bırakmaya razı olmamaktadır.⁴¹ Bunun temel sebebi ise, teorisyenlerin tek kutupluluk olgusuna dair yeni teoriler geliştirememiş olmalarıdır. Daha da önemlisi, güç dengesi teorisini yükselen devletlerin diğerleri tarafından engelleneceğini öngörmektedir, fakat bir devlet, hegemon pozisyona eriştiği zaman ne olacağının öngörememektedir.⁴² Tek kutuplu dünyadaki egemen devletin, güç unsurlarında belirli bir eşliği aşmış olması, uluslararası sistemde onu engelleyebilecek sistemik engelleri çalışır (ope-

³⁷ Kennedy, 527, 609.

³⁸ Ferguson, 85.

³⁹ Ronald Hilton, "The collapse of the Soviet Union and Ronald Reagan", http://wais.stanford.edu/History/history_ussrandreagan.htm, (Erişim tarihi 30.04.2012).

⁴⁰ Stephen Brooks ve William Wohlforth, "Assessing the balance", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, 201-202.

⁴¹ Brooks ve Wohlforth, "Assessing", 204-206, 213.

⁴² Brooks ve Wohlforth, *World Out of Balance*, 35.

native) olmaktan çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle, son 300 yılda hiçbir devlet, ABD'nin ulaştığı güç seviyesine erişememiştir. Çünkü Amerika, güç unsurlarının (askeri, ekonomik, teknolojik, nüfus ve toprak) hepsinde üstün bir etkiye ve paya sahiptir. Bunun sonucu olarak da, gücünü yer kürenin istediği bölgesine yansıtabilmektedir. Bu durumda, bir karşı dengeleme politikası gerçekçi olmayacak ve bu politikayı uygulayan devlet veya devletler için pahalıya mal olacaktır.⁴³ Brooks ve Wohlforth'a göre bir devlet belirli bir eşiği atladığı zaman diğer büyük güçler, karşı dengeleme (counterbalancing) politikaları uygulamaktan imtina etmektedirler. Bütün yerküreye ulaşabilen tek devlet olan ABD, savunmaya diğer büyük devletlerin toplamından fazla bütçe ayırmaktadır. GSYİH'nın %4'ünü savunmaya ayıran ABD'nin bu harcamaları, dünyadaki savunma harcamalarının %46'sına tekabül etmektedir. Fransa ve İngiltere için bu oran her biri için %5 iken, Çin için, %4 olarak gerçekleşmektedir. Dünya GSMH'nin %27'ne sahip olan ABD ayrıca, araştırma geliştirme yatırımları, ileri teknoloji üretimi ve mühendislik, bilim ve doktora mezunları açısından, diğer devletlerden açık bir şekilde öndedir.⁴⁴ Bütün bunların sonucu olarak, ABD'in önünde uluslararası sistemi şekillendirip iktidarını devam ettirmek için "20 yıllık fırsat" vardır.⁴⁵ Amerika'nın tek kutupluluğunu 20 yılın ötesinde devam ettirmesi bunları başarmasına bağlıdır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, dünya askeri harcamalarının neredeyse yarısına yakını tek başına yapan ABD'ye karşı, diğer büyük güçlerin bir araya gelerek, onu dengelemesi beklenirdi. Oysa böyle olmadı. Örneğin Avrupa Birliği'nin toplam GSMH'sı Amerika'ninkinden fazla olmakla beraber, AB'nin ABD ile müttefik olması ve ABD'den doğrudan bir tehdit algılamaması, karşı bir cephe oluşturmayı gerekli kılmadı.⁴⁶ Ayrıca ABD'nin diğer önemli güç merkezlerinden uzak olması ve Atlantik ve Pasifik Okyanusları ile çevrelenmesi, tek kutupluluk ve iki kutupluluk arasında, kendi savunması için çok da büyük fark olmaması sonucunu getirdi, zira iki kutuplu sistemde de ülke, savunmasını rahatlıkla yapabilmekteydi. Günümüzde ise, ABD için asıl tehlike, kendisini tek kutuplu yayılcılığa kaptırmasıdır.⁴⁷ Wohlforth ve Brooks'ın aksine bir başka yoruma göre, vurgulanması gereken başka bir mesele Amerika'nın tek kutuplu sistemde bile sistemdeki engellemelerden (constraints) muaf olmadığıdır. Diğer bir deyişle, güçlü de olsalar, süper güçler verdikleri kararların sonuçlarına, yani çeşitli zorluklara ve diğer devletlerin karşı koymalarına hazırlıklı olmak durumundadırlar.⁴⁸ Örneğin ABD'nin

⁴³ Stephen Brooks ve William Wohlforth, *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, (Princeton: Princeton University Press, 2008), 3-4, 12-13, 50.

⁴⁴ Brooks ve Wohlforth, *World Out of Balance*, s. 23, 28-29, 31-33. Mesela 2003 yılında ABD'de bilim ve mühendislik alanında 26,000 doktora derecesi verilirken, Çin için bu rakam 8000, Japonya için 7000'dir.

⁴⁵ *World Out of Balance*, 217-218.

⁴⁶ Glaser, 136-137.

⁴⁷ Glaser, 139, 145.

⁴⁸ Randall Schweller, "The future is uncertain and the end is always near", *Cambridge Review of*

2009 yılı rakamlarına göre, Çin'e olan borcu, 800 milyar doları geçmiştir. İlave-ten, iki ülke arasındaki büyüme hızları Çin'in lehine seyretmektedir. Bu sebeple, diğer ülkelerden gelecek sınamalara karşı hazırlıklı olmadığı takdirde Amerika dünya liderliğini ani bir şekilde kaybedebilir.⁴⁹

Amerikan tek kutupluluğunu Amerikan Barışı (Pax Americana) olarak vasıflan-dıran Christopher Layne ise yeni büyük güçlerin yükselmekte olduğu ve özel-likle de Çin'in ciddi manada bir sıçrama yaptığını belirtmektedir. Bu bağlamda, stratejik aşırı genişleme (strategic overstretch) sebebiyle ve ekonomik gücünün zayıflaması sonucu, Amerikan hegemonyasının son bulunduğunu iddia etmektedir. George Bush (1988-1992), Bill Clinton (1992-2000), George W. Bush (2000-2008), Barack Obama (2008'den günümüze) yönetimleri döneminde Cumhuri-yetçi veya Demokrat olmalarına bakılmaksızın hepsinin Amerikan hâkimiyetini muhafaza etmeye yönelik amaçlar güttüklerini yazan Layne, "tek kutuplu anın" (unipolar moment") artık sona erdiği konusunda ısrarcıdır.⁵⁰ Çin'in üretim ala-nında Amerika'yı geçmiş olduğunu ve GSMH olarak Amerika'yı 2020 civarın-da geçeceğini ortaya koyan Layne, tek kutuplu Amerikan hegemonyasının son bulunduğunu söylemektedir.⁵¹ Amerika'nın sorumluluklarının, kaynaklarının çok ötesine geçtiği, tipik bir stratejik yayılma örneği gösteren ABD'nin, 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'ı işgalini engelleyemeyerek dünya hâkimiyetini artık kay-bettiğini ifade etmektedir. Ekonomik olarak da ABD, Çin'e borçlu durumdadır ve ticaret açıkları ve hükümet harcamaları uluslararası ekonomik krizleri çözmek bir yana, krizlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.⁵² Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak da 2008'de çok kutupluluk ortaya çıkmıştır. Rusya'nın yukarıda bahsedilen Gürcistan'ı işgali ve Çin'deki Pekin Olimpiyatları da bunun kanıtıdır.⁵³ Tabi burada söz konusu edilmesi gereken husus, Olimpiyatlar düzenlemekle süper güç olmak arasında nasıl bir bağ olduğunun ortaya konulmamasıdır. Böyle bir ilişki olsaydı, 2000 yılında Sydney'deki olimpiyatlar Avustralya'nın, 2004'te Atina'da düzenlenen olimpiyatlar da, Yunanistan'ın süper güç olduğunun kanıtı olarak orta-yaya konması gerekirdi. Oysa, kimse böyle bir iddiada bulunmayı düşünmedi. Dolayısıyla 2008 Pekin Olimpiyatları Çin'in süper güç olduğu iddiasını ortaya atmak için yeterli kanıt teşkil etmez. Çin, büyük nüfusu, ekonomik büyümesi ve askeri gücü ile 21. yüzyılda süper güç olma potansiyeline sahiptir. Ayrıca yumuşak gücü diyebileceğimiz diğer ülkelerde yaşayan Çin diasporası -ki Tayvan ve Singapur zaten çoğunlukla Çince konuşmaktadır-, Malezya ve Endonezya'daki ticarete oldukça etkili Çinlilerin bulunması, ayrıca Kuzey Amerika'daki bütün büyük şehirlerde Çin mahallelerinin, dolayısıyla Çinli toplulukların varlığı ve

---

International Affairs, Cilt 24, No 2, (2011), 177.

⁴⁹ Schweller, 181-182.

⁵⁰ Christopher Layne, "The unipolar exit: beyond the Pax Americana", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 149.

⁵¹ Layne, 151-152.

⁵² Layne, 153, 155, 158.

⁵³ Layne, 160.

Çinli öğrencilerin Amerika’da, özellikle mühendislik eğitimi almaları, gerçekten Çin’in hem sert (askeri ve ekonomik) hem de yumuşak (kültürel etki) güç unsurlarına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak gene de kalabalık nüfusunun bir bölümünün ciddi bir fakr-u zaruret çektiği de akılda tutulmalıdır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’nin bütün ihtiyatını kaybettiği ve Sovyetler Birliği gibi çökeceğini iddia edenler de vardır. Bunun sebepleri iç ekonomik çelişkiler, emperyal yayılma (imperial overstretch) ve reform konusundaki beceriksizlik olarak sıralanmaktadır.⁵⁴ Tabi buna karşı şu söylenebilir, “Hegemonik bir dünya devleti hegemonyasının gerektirdiği uluslararası kurumları ve kuralları da oluşturur”.⁵⁵ Dolayısıyla hegemonya sonrası Amerika’nın sistemde belirli bir etkisinin olmaya devam edeceği de kesindir.

Tek kutupluluğun uluslararası sisteme istikrar getirdiği doğru olmakla beraber bu durumun çabuk bir şekilde değişebileceği de unutulmamalıdır. “Yumuşak dengeleme” (soft balancing) olarak adlandırılacak politikalar, özellikle Amerika’nın 2003 Irak işgali sırasında Almanya, Fransa ve Rusya tarafından uygulanmıştır. Yumuşak dengelemenin bir başka boyutu ise, Amerikan sisteminin meşruiyetini sorgulayıcı söylemlere girmek, sistemin gayri adil olduğu, buna karşı mukavemet gösterilmesi ve yeni bir dünya düzeninin kurulması gerektiğinin vurgulanmasıdır ki, bütün bu çabaları, gayri-meşrulaştırma süreci (delegitimation) olarak tanımlamak doğru olacaktır.⁵⁶ Ayrıca, Rusya’nın Gürcistan’ı işgali, bu ülkede Amerika’nın artan etkisine karşı, katı dengeleme olarak görülmelidir. Bütün bu gelişmeler, 2019-2020 civarında çok kutupluluğun geri döneceğinin göstergeleri olarak görülmelidir.⁵⁷ Bütün bunların yanı sıra, Amerikan hegemonyasını sınırlayabilecek unsurlar arasında ülke içindeki kamuoyunun direnmesi de sayılmalıdır. Özellikle 2000’li yıllardaki saldırgan politikalara karşı dünyada ABD’ye gösterilen tepkiler, Amerikan halkının da Bush yönetimine daha tepkili olmaları sonucu doğurmuştur.⁵⁸

Tek kutuplu ve çok kutuplu sistemler arasındaki önemli farklardan biri de Amerika’nın müttefiklerinin tek kutuplu sistemde karşı tarafta Sovyet tehdidi olmaması sebebiyle, daha rahat hareket edebilmesidir. Şöyle ki, tek kutuplu sistemde Almanya, ABD’nin 2002 yılındaki Irak savaşına daha rahat bir şekilde karşı koymuştur, bunun temel sebebi de çift kutuplu sistemdeki rakip kutbun engelleyi-

⁵⁴ Chalmers Johnson, *Blowback: The costs and consequences of American Empire*, (New York: Owl Books, 2004), xxii, 218.

⁵⁵ Faruk Yalvaç, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, ed. Atila Eralp, (İstanbul: İletişim, 1996), 180.

⁵⁶ Schweller, 180.

⁵⁷ Charles Kupchan, “The false promise of unipolarity: constraints on the exercise of American power”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 165-166, 168-169, 172.

⁵⁸ Jeffrey Legro, “The mix that makes unipolarity: hegemonic purpose and international constraints”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 194.

ci varlığının olmamasıdır. Dolayısıyla tek kutupluluk Almanya'yı ABD politikaları ile uyumlu bir politika izlemek zorunda bırakmamıştır. Aynı zamanda, ABD de, bu sistemde daha rahat politikalar izleyebilmekte, buna karşılık başka devletler de kısa dönemli hedeflerini iki kutupluluk dönemindeki sınırlandırmalara tabi kalmadan uygulayabilmektedirler.⁵⁹ Diğer bir deyişle, Soğuk Savaş döneminde ittifaka bağlılığın çok önemli olduğu ve Sovyet tehdidine karşı tek yumruk olunması gerektiğine dair algı sebebiyle ortaya çıkan, ABD'nin NATO'daki müttefiklerine daha az manevra alanı bırakması durumu artık ortadan kalkmıştır.

4. AMERİKA'NIN YUMUŞAK GÜCÜ

Yukarıdaki rakamlar, Amerikan sert gücünün hangi boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun dışında Joseph Nye tarafından ortaya konan “yumuşak güç” kavramı da dikkate alınmalıdır. Nye'a göre yumuşak güç, askeri ve ekonomik unsurlardan oluşan sert gücün aksine zorlama (sopa) ve teşvik (havuç) içermez. Yumuşak güç, başkalarını sizin istediğiniz hedefleri benimsemelerini, yani kendi tarafınıza geçmelerini cazibe yoluyla sağlamaktır. Bir ülke, kendi kültürünü, ideallerini ve eğitimini, yani cazibesini kullanarak diğer devletleri kendi tarafına çekmeye çalışabilir. Kültür, siyasi değerler ve dış politikasını bir ülkenin yumuşak güç unsurları olarak sayan Nye, özel olarak da Microsoft, Harvard ve NBA'in Amerika'yı cazibe merkezi haline getirdiğini vurgulamaktadır.⁶⁰ Nye'a göre, BM'nin önemli bir meşrulaştırma aracı olması sebebiyle, Amerika dış politikasını uluslararası örgütler ve müttefikleri ile koordineli bir şekilde sert ve yumuşak güç unsurlarını beraber kullanarak yürütmelidir.⁶¹

Öte yandan, Amerika'nın yumuşak güç unsurları arasında sayabileceğimiz McDonald's, 130'dan fazla ülkede 30,000 lokantası ile müşterilerine hizmet vermektedir. Amerikan yumuşak gücünün, yani Amerikanlaşmanın önemi sert gücünün erişemediği yerlere de nüfuz edebilmesi açısından fevkalade yararlıdır. Ancak Niall Ferguson'a göre yumuşak güç “demir yumruğu saklayan kadife eldivenden” başka bir şey değildir.⁶² Diğer bir deyişle, hegemonyanın devamı için araçlardan birisidir. Ayrıca, vurgulanması gereken asıl nokta yumuşak gücü teşkil eden faktörlerin otomatik olarak siyasi etkilerinin olmayacağıdır, yani Amerikan kültürünü beğenen bir birey, Amerikan politikalarını desteklemeyebilecektir.

⁵⁹ Erik Voeten, “Unipolar politics as usual”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, No 2, (2011), 123,127.

⁶⁰ Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, (New York:Public Affairs, 2004), 1,5, 11, 17.

⁶¹ Nye, 146-147.

⁶² Ferguson, 18, 20,24.

5. AMERİKAN LİDERLİĞİNİN SONU VEYA ŞEKİL DEĞİŞTİRMESİ

Amerikan hegemonyasının devamında uluslararası dengeler kadar Amerika'nın kendi iç dinamiklerinin de rolü vardır. Güç kavramında devletlerin kararlı olmaları, para harcamaya ve kayıp verme (asker ve insan kaybından bahsedilmektedir) iradelerinin⁶³ olması gerektiği siyaset bilimcilerden çok, tarihçiler tarafından ifade edilmiştir. Ancak Amerika'nın kabul etmesi gereken husus, diğer büyük güçlerin ortaya çıkmasını engelleyemeyeceğidir. Bu sebeple, yükselen diğer devletleri kuracağı yeni uluslararası örgütlere, çok taraflı ilişkilere ve uluslararası topluma entegre etmeye çaba harcamalıdır. Bunu yaparken tek taraflılığının gerçekçi bir politika olmadığı, zira savaşa diğer devletlerin üslerine ve hava sahalarına erişmeden ve o topraklardan geçmeden giremeyeceği aşikârdır. ABD çok taraflı bir politika uygularken de, BM'nin dünyadaki tek meşruiyet kaynağı olmadığını, BM'de Kosova krizinde bir mutabakat oluşmadığı için NATO'nun devreye girdiğini, dolayısıyla çok taraflı bir politika izlerken BM'yi, NATO'yu ve diğer ittifak ve ilişkilerini kullanması gerektiğini göz önünde bulundurması akılcı olacaktır.⁶⁴ Benzer bir yaklaşımı, Amerikan dış politikasının duayenlerinden Zbigniew Brzezinski de ortaya koymaktadır. Brzezinski'ye göre, Amerika meşruiyeti ancak müttefikleri ile beraber çalışarak kazanabilir ve muhafaza edebilir. Ekonomik ve siyasi güç kaynaklarının dış politikada yeterli olmadığını, kesinlikle meşruiyet unsurunun da yer almasının elzem olduğunu vurgulamaktadır. Yumuşak güç kaynakları olan popüler kültürün parçası filmlerini, müziğini, demokrasi ve eşitlikçilik gibi Amerikan siyasi ideallerini kullanarak liderliğini devam ettirmesi mümkün olacaktır. Aksi takdirde, ABD'nin tek taraflı bir politika izlemesi, bütün dünya için bir "bela" olmasına yol açacaktır,⁶⁵ dolayısıyla Brzezinski Amerikan tek kutupluluğunu değişik güç unsurlarını kullanarak devam ettirmesi taraftarıdır.

Amerika'nın yeni büyük stratejisinin, küreselleşmenin tüm yerküreye yayılması olması gerektiğini iddia eden yorumcular vardır. Bu düşünceye göre, dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olan devletler daha istikrarlı ve barışçıdırlar, öbür taraftan başarısız ve istikrarsız devletlerin tamamına yakını, küreselleşmenin dışında kalmış ülkelerdir.⁶⁶

George W. Bush döneminde yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi (National Security Strategy) belgesi temelinde, Noam Chomsky'e göre, tek kutuplu bir dünyayı muhafaza etmeye yönelik bir stratejiyi öngörüyordu. Daha da önemlisi bu

⁶³ Margaret MacMillan, *Peacemakers: The Paris Conference of 1919 and its attempt to end war*, (Londra: John Murray, 2002),7.

⁶⁴ Richard Haass, 21, 29, 176, 180, 199-200, 205.

⁶⁵ Zbigniew Brzezinski, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, (New York: Basic Books, 2004), 47, 86,143, 181-182, 213.

⁶⁶ Thomas Barnett, *The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-First Century*, (New York: Berkley Books, 2004), 8, 46, 121-122.

stratejiyi uygularken öngörülen önleyici savaş kavramı (preventive war) Pearl Harbor'da Japonların uyguladığı tekniklere çok benzemekte ve bir "savaş suçu" teşkil etmekteydi.⁶⁷ Ayrıca Chomsky'e göre 11 Eylül 2001 terörist saldırıları sonrası bütün dünyada Amerika'ya duyulan sempati Amerikan militarizmi ve küstahlığı sonucu dalga dalga bir nefrete dönüşmüştü. Dahası, uluslararası hukukçu Richard Falk'ın 2002'de başlayan Irak savaşını, Hitler dönemindeki politikalara benzetmesine, Chomsky de katılmıştı.⁶⁸

Chomsky'e göre, Amerika'nın emperyal hedefleri dünyaya olduğu kadar kendi vatandaşlarına da zarar vermekte, onları kandırmakta, demokratik kazanımlarını geriye götürmekte veya ellerinden almaktadır. Amerikan yönetimleri dünyayı yönetmek isterken de Amerika'yı "tarihi öncü" olarak sunmakta ve bütün dünyanın ortak çıkarlarını koruduğu inancını yaymaya çalışmaktadır.⁶⁹ Bush dönemini, kurallara uymaması sebebiyle imparatorluk denemesi olarak tanımlayan John Ikenberry de, askeri tek kutupluluk olmasına rağmen ekonomik ve siyasi alanlarda bunun geçerli olmadığını ve ABD'nin Irak savaşı esnasında Rusya ve Türkiye üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu vurgulamıştır.⁷⁰

Buna karşı, Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyaya düzen ve istikrar getiren bir imparatorluk olduğunu ifade eden Niall Ferguson, bunun çok da kötü bir durum olmadığını ve dünya barışı için gerekli olduğunu söylemektedir. Ancak Amerikalılar bu imparatorluk tanımlamasına karşı çıkmaktadırlar. Bu durum, 2003 yılında George W. Bush'un da ABD'nin "emperyal bir güç" olmadığı, ancak, "kurtarıcı" veya "özgürleştirici" bir güç olduğu vurgusu yapmasıyla en iyi şekilde ortaya konmuştur. Dünyada güç boşluğuna, yani kutupsuzluğa (apolarity) düşülmesi yerine istikrar ve düzen sağlayıcı Amerikan İmparatorluğu'nun devamında fayda vardır. Liberal bir imparatorluk olan ABD, ekonomik, siyasi ve hukuki devamlılık sağlayacaktır. Serbest ticaret, sermayenin ve insanların dolaşımı ve para birimlerinin istikrarının korunması gibi politikalar, liberal emperyalizmin olumlu unsurları olarak sayılabilir.⁷¹ Amerikan kurumları da tek kutupluluğun devamı için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Örneğin, Donanma Harp Akademisi'nde hazırlanan bir rapor, ABD'nin uzun dönemde, yani 50 yıl ve ötesinde, üstünlüğünü koruması için neler yapması gerektiğini, Osmanlı ve İngiliz İmparatorlukları ile karşılaştırmalar yaparak ortaya koymaktadır.⁷²

⁶⁷ Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, (Londra, Penguin, 2003), 11-12.

⁶⁸ Chomsky, 12-13.

⁶⁹ Chomsky, 26-27, 37, 43, 125.

⁷⁰ Ikenberry, 270-271.

⁷¹ Niall Ferguson, *Colossus*, vii-ix, xxviii, 2, 198.

⁷² Ferguson, 6.

Amerikanın global bir hegemon olmadığını vurgulayan Mearsheimer ise, söz konusu ülkenin sadece Batı yarımküresinde yani Kuzey ve Güney Amerika kıtalarında başat güç olduğunu iddia etmektedir. Çin ve Rusya'nın hali hazırda büyük güçler olduğunu söyleyen yazar, Amerika'ya karşı dengeleyici koalisyonların kurulmamasının Batı yarımküre haricinde bu ülkenin yayılcı politikalarının olmamasına bağlamaktadır.⁷³

Soğuk Savaş sonrası dönemde, işbirliğinin uluslararası örgütler ve çok taraflı antlaşmalar yoluyla sağlandığı gerçeği de kabul edilmek durumundadır. Özellikle demokratik ülkelerin, bunların içinde de en fazla AB üyesi ülkelerin, çok taraflı antlaşmaları onayladıkları önemli bir bulgu olarak ortaya konmuştur.⁷⁴ Kyoto Protokolü veya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni (International Criminal Court) kuran Roma Antlaşması'na ön ayak olmasına rağmen, henüz Amerikan Senatosu bu uluslararası antlaşmaları onaylamamıştır. Uluslararası antlaşmaların ancak %46'sını onaylayan ABD, Rusya ile benzer orana sahip durumdadır. Birçok Avrupa ülkesi için bu oran, %60 veya %70 olarak gerçekleşmektedir.⁷⁵ Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika'nın bu tür hukuki mekanizmalara çok da sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır.

Amerikan liderliğinin aktif çok taraflılık uygulaması gerektiğini vurgulayan eski Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, bu yaklaşımın Amerikan dış politikasını, BM'ye ipotek etmek anlamına geleceğini iddia ederek eleştirmiştir. Wilson'un idealizmi ile jeopolitik realizmin birleştirilmesi gerektiğini söyleyen Albright, hem demokrasinin yayılması için çalışılması gerektiğini, ancak aynı zamanda demokratik olmayan devletler ile de ilişki içinde olunması gerektiğini ifade etmiştir. Amerika'nın karşısında dengeleyici bir gücün var olmaması sebebiyle Amerika'nın kendisini disipline etmesi ve hareketlerini aşırılıklara kapılmadan sınırlaması gerektiği üzerinde durmuştur.⁷⁶ Son yıllarda, Demokratik Parti iktidarlarının çok taraflılığı savunduğu belirtilmelidir. Nitekim Barack Obama 2012 yılında, terörizme karşı mücadelede ve Irak'ta zafer ilan edip, 10 senelik savaş döneminin sona erdiğini açıklamıştır. Ardından, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın bütçesindeki kesintiler sonucu, silahlı kuvvetlerdeki asker sayısında azaltmaya gidilmiş ve Avrupa'daki askerlerini geri çekme kararları alınmıştır. Bu bağlamda, Amerikan yönetiminin gayri resmi olarak Çin'in yükselişinin önlenemez olduğunu kabul etmesi⁷⁷ Amerika'nın göreceli olarak güç kaybettiğinin kabulü anlamına mı gelir sorusuna yanıt vermek henüz mümkün değildir. Ancak, ekonomik sıkıntıların Amerikan yönetimini zor durumda bıraktığı da ortadadır.

⁷³ Mearsheimer, 381-382.

⁷⁴ Manfred Elsig, Karolina Milewicz, Nikolas Stürcher, "Who is in love with multilateralism? Treaty commitment in the post-Cold War era", *European Union Politics*, Cilt 12 No 4, (2011), 530-531, 536.

⁷⁵ Elsig, 533, 546.

⁷⁶ Madeleine Albright. *Madam Secretary: A memoir*. (New York: MacMillan, 2003), 76, 505-506.

⁷⁷ David Ignatius, "Obama closes the book on the 9/11 era", *Washington Post*, 7 Ocak 2012.

Tek kutuplu dönemde Amerika için BM'nin ve diğer uluslararası örgütleri aktif bir şekilde kullandığı çok-çok taraflılık (multi-multilateralism) olarak nitelendirildiği bir yolu tavsiye eden Francis Fukuyama, BM'nin özellikle Avrupalılar için önemli bir meşruiyetinin olduğunu söylemektedir. ABD'nin yeni kurumlar da kurması gerektiğini, özellikle Doğu Asya'da demokratik devletleri içeren bir koalisyonun oluşturulması gerekliliğini vurgulayan Fukuyama, Çin'i dâhil ettiği ayrı bir uluslararası örgütün yaratılmasının gerekliliği üzerinde de durmaktadır. Ayrıca, Amerikan dış politikasında, diplomasi ve ikna gibi askeri olmayan araçlara da önem verilmesi gerektiğini ifade eden yazar, yumuşak ve fazla görünmeyen gücün ortaya konulmasının Amerikan karşıtlığının artmasını engelleyeceğini de söylemektedir.⁷⁸ Amerikalılar iç siyasetlerinde güçler ayrılığı ve dengesine ve kontrolsüz gücün yozlaştırıcı etkisine inanırken, dış politikada da dengelenmiş gücün aynı şekilde yozlaştırıcı etkisinin olduğunu kabul etmelidirler.⁷⁹ Milli İstihbarat Konseyi'nin (National Intelligence Council) 2008 yılında hazırladığı bir rapora göre, 2025 yılına kadar çok kutuplu bir dünyanın ortaya çıkması beklenmelidir. Bu durum da Ikenberry'e göre, ABD'nin özellikle yükselmekte olan Çin'e karşı daha uyumlu ve esnek politikalar izlemesi gereğini doğurmaktadır.⁸⁰

Bütün bu fikirler aslında ciddi bir Bush dönemi eleştirisine ve Amerika'nın dünyadaki etkisini, müttefikler ve dostlar olmadan sürdüremeyeceğinin kabulüne dayanmaktadır. Ayrıca her türlü güç unsurunun sınırları olduğunu ve askeri gücün müttefikler ile olan ilişkilerde faydasız olduğunu ortaya koymaktadır.

6. HEGEMON ADAYLARI: ÇİN, JAPONYA VE AVRUPA BİRLİĞİ

Öncelikle vurgulanması gereken nokta teorilerin tahminde bulunma güçlerinin sınırlı olduğudur. Ancak hem siyasi tarih, hem de uluslararası ilişkiler kuramı büyük güçlerin yükselip düştüklerini ve güç kaynağına karşı dengeleme politikalarının yükselen güçler tarafından uygulandığını göstermektedir.

Mevcut şartlarda, bazı devletlerin veya Avrupa Birliği'nin ABD'ye rakip olabilecek potansiyelleri olmakla beraber, ciddi zaaf lar barındırdıkları belirtilmelidir. Öncelikle AB'yi ele alacak olursak, AB, klasik bir uluslararası örgüt olmayıp devletlerdeki mevcut kurumlara benzer mekanizmalara sahiptir. Ancak, temel zafiyeti ortak dış ve güvenlik politikası oluşturamamış olmasından kaynaklanmaktadır. AB Ortak Dış ve Güvenlik politikasının hemen hemen hiçbir alanda işlemediğini rahatlıkla söylemek mümkündür.

Asya alt-sistemine bakıldığında ise, burada Çin, Japonya, Hindistan ve Rusya'nın

⁷⁸ Fukuyama, *America at the Crossroads*, 158-159, 175, 188, 191.

⁷⁹ Fukuyama, *America*, 193.

⁸⁰ Ikenberry, 312, 356.

öncülüğünde bölgesel çok kutupluluğun var olduğunu ifade edebiliriz. Bu bölgenin zafiyeti ise, demokratik barışın etkili olamayacağı gerçeğidir, zira Japonya ve Hindistan demokratik yönetimlerken, Çin ile Rusya'nın demokratik devletler olmadıkları açıktır. Bölgesel ticari ilişkiler sınırlıdır ve bu durum ilişkileri yumuşatıcı bir etken olmaktan uzaktır. Bütün bu faktörlerin üzerine tarihi düşmanlıklar ve Avrupa'nın aksine, Asya'da yeterli ölçüde uluslararası örgütlerin var olmaması eklenirse, bu kıtadaki rekabetin savaşa yol açması, Avrupa'ya kıyasla çok daha mümkün gözükmetedir.⁸¹ Özellikle Çin'in, Asya kıtasında bir hegemon olarak ortaya çıkmasının Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğini tehdit edeceği, birçok uzman tarafından belirtilmektedir. Çin'in nüfusu dışında, bölge ülkelerinde yaşayan Çinliler de, birçok ülkede ekonomiyi kontrol etmektedir. Şöyle ki, Endonezya'nın nüfusunun %5'ine tekabül eden Çin kökenliler ülke ekonomisinin %75'ini ellerinde bulundurmaktadır.⁸² Eklenmesi gereken diğer bir husus ise, Çin dışında 55 milyon Çinlinin yaşadığıdır.⁸³ Ayrıca, Singapur ve Çin ile ciddi siyasi sorunları bulunan Tayvan'da Çince konuşulmaktadır. Güneydoğu Asya'da yaşayan Çinli azınlıklar da dikkate alındığında Çin'in bölgede kendi sınırları dışında ciddi bir ağırlığı olduğu kolaylıkla söylenebilir. Ancak yine de, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki Spratly Adaları'na ilişkin talepleri ve zaman zaman Tayvan'a karşı tehditkâr politikalar uygulaması sebebiyle bu ülkeye karşı Amerika'nın koordineli bir baskı uygulaması, yani güç dengelemesine başvurması, ancak, barışçı politikalar uyguladığı zaman ödüllendirilmesi gerektiğini vurgulayan uzmanlar da mevcuttur.⁸⁴ Kendisini “ofansif realist” olarak tanımlayan John Mearsheimer, Çin'in yükselen gücünün ABD için bir tehdit teşkil ettiğini, bu sebeple, söz konusu iki ülke arasında çatışmanın mukadder olduğunu yazmaktadır. Mearsheimer'a göre, devletlerin saldırgan hedefleri uluslararası sistem içinde hâkim güç olana kadar devam etmektedir. İktisadi olarak zenginleşen Çin'in statükoyu muhafazaya yönelik bir devlete evrilmeyeceğini, tam tersi, artan ölçülerde saldırgan politikalar izleyeceğini vurgulamaktadır.⁸⁵ Ancak, Çin'in gücünden bahsederken yukarıda vurgulandığı gibi ülkenin bir kısmının ciddi bir fakirlik çektiği ve okuma-yazma oranının çok düşük, çevresel kirlilik oranının ise çok yüksek olduğunu vurgulamakta yarar bulunmaktadır.⁸⁶ Ayrıca ülkede etkileyici bir İngilizce bilgisi olduğunu söylemek zordur ki, bu dil küreselleşmiş dünyada elzemdir. Diğer taraftan Hindistan'da İngilizcenin resmi dil olması sebebiyle de, İngilizce bilme

⁸¹ Aaron Friedberg, “Ripe for Rivalry: Prospects for peace in a multipolar Asia” içinde Michael Brown, Sean Lynn-Jones ve Steven Miller, *East Asian Security* içinde, Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1998, s.5, 13, 17, 20. Ayrıca bakınız, Richard Betts, “Wealth, Power and Instability”, *East Asian Security* içinde, 32.

⁸² Denny Roy, “Hegemon on the Horizon? China's threat to East Asian Security”, *East Asian Security* içinde, 113.

⁸³ Chalmers Johnson, 146.

⁸⁴ Gerald Segal, “East Asia and the Constraint of China”, *East Asian Security* içinde, 168-169, 185-186.

⁸⁵ John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, (New York: Norton, 2001), 4, 21.

⁸⁶ Paul Kennedy, *Preparing for the Twenty-First Century*. (New York: Vintage, 1993), 180.

seviyesi yüksektir. Bu ülkedeki, mühendis ve ekonomist sayıları da etkileyici boyuttadır.⁸⁷

Bütün bu hususların dışında ABD’de 2,4 milyon Çinli ve 2 milyona yakın Hindistanlı yaşamaktadır.⁸⁸ Ayrıca unutulmamalıdır ki Amerikan üniversitelerine en fazla yabancı öğrenci Hindistan ve Çin’den gelmektedir.⁸⁹ Bu faktörler, bu iki ülkenin gücünü artırabilecek gibi gözükmektedir. Ayrıca bütün dünyaya yayılmış Çin lokantalarını ve Hindistan’da yapılan sayısız filmi bu ülkelerin yumuşak güç unsurları olarak belirtebiliriz. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi, bu unsurların nasıl siyasi etkiye dönüşeceği cevap verilmesi zor bir sorudur.

Yukarıda sayılan bütün bu unsurlara rağmen, Çin’in politikalarına yakından baktığında 1990’ların ortalarından itibaren stratejisinde ABD’ye meydan okuma politikasını uygulamaktan kaçındığı görülmektedir.⁹⁰

Çin ile Rusya arasındaki işbirliğinin çerçevesini ise daha çok silah satışları, sınır sorunlarını çözme ve ekonomik kaygılardan ortaya çıkan Şanghay İşbirliği Örgütü ile terörizme karşı mücadele olduğu, siyaset bilimcilerce vurgulanmaktadır. Bu ülkelerin liderlerinin çok kutupluluk beklentilerinin söylem aşamasını geçmediği ifade edilmektedir.⁹¹ Ancak, son yıllarda, Suriye konusunda Rusya ile beraber bu ülkeyi desteklemesinin uzun vadede etkileri olabileceği dikkate alınmalıdır.

Japonya’nın ise, büyük bir güç olmasının önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Bunları, Japon askeri kuvvetlerinin zayıflığı ve ekonomisinin sorunları -ki bunların arasında ülkenin doğal kaynaklarının son derece kısıtlı ve iş gücünün yaşlı olması ve dolayısıyla işçiye ihtiyaç duyması- olarak sıralamak mümkündür. Ayrıca, Japonya’nın geçmiş saldırgan politikaları Asya’da yükselmeye niyet eden Japonya’yı, bölge ülkeleri tarafından dengeleme politikaları ile sınırlayacaktır. Bu da Japonya’nın daha iddialı politikalar izlemesini engelleyecektir.⁹² Japon Anayasası’nın 9. maddesiyle, Japonya, savaşı ulusal güvenlik aracı olarak kullanmayacağını, sorunları barışçı yollardan çözeceğini taahhüt etmiş ve savaşı egemen bir hak olarak görmediğini ifade etmiştir. Bu konuda normatif bir mutabakat olduğunu söylemek de doğru olacaktır. Dolayısıyla Japon güvenlik politikasını uluslararası sistemdeki değişikliklerle değil kendi iç siyaseti ve normatif yapısıyla açıklamak mümkündür.⁹³ Diğer bir ifadeyle, ülkedeki anti-militarizm kültürü

⁸⁷ Kennedy, *Preparing*, 189

⁸⁸ Nye, 88.

⁸⁹ Brzezinski, *The Choice*, 186.

⁹⁰ Brooks ve Wohlforth, *World out of Balance*, 44.

⁹¹ Brooks and Wohlforth, *World out of Balance*, 72-74, 91.

⁹² Roy, s.114, 116.

⁹³ Peter Katzenstein ve Nobuo Okawara, “Japan’s National Security: Structures, Norms and

Japonya'nın büyük bir askeri güç olmasının önündeki en önemli engeldir.⁹⁴ Tabi 41 tane nükleer santrale⁹⁵ sahip olan Japonya'nın nükleer silahlara yönelmesi ancak çok ciddi iç ve dış değişiklikler sonucu olabilecektir. Bütün bu gelişmelerin nasıl bir yöne doğru evrileceğini şu aşamada bilmek zordur, ancak, silahlanma yarışı da alternatiflerden biridir.

SONUÇ: KUTUPSUZ BİR DÜNYA?

Amerikan tek kutupluluğunun sona ermesi ile çok kutuplu bir uluslararası sisteme geçileceğine dair yapılan tahminlere rağmen, ortaya çıkacak dünyanın kutupsuz (apolarity)⁹⁶ yani hiçbir süper gücün mevcut olmadığı ve istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir hale dönüşebileceği ihtimali de akıldan çıkarılmamalıdır. Diğer taraftan, sadece bölgesel güçlerden müteşekkil bir dünya da düşünebiliriz ki, Amerika Birleşik Devletleri Kuzey ve Güney Amerika'da hâkim güç olarak mevcudiyetini sürdürürken, Almanya'nın Batı Avrupa'da, Çin'in Uzak Doğu'da, Güney Afrika'nın Afrika kıtasında ve Rusya'nın eski Sovyetler Birliği topraklarında hegemonik unsurlar olarak ortaya çıkabilme ihtimalleri bulunmaktadır. Böylece yeni uluslararası sistemde, küresel süper güçler mevcut olmayacak, sadece bölgesel başat devletler var olacaktır. Bu da bir çeşit kutupsuz dünya düzenini ortaya çıkaracaktır.

Öte yandan, Amerikan tek kutupluluğunu sona erdirebilecek temel faktör, rakip güçlerin varlığı olmayabilir. Şöyle ki, Amerikalıların emperyal bir kafa yapısına sahip olmamaları, yani “güce sahip olma iradesinin eksikliği” sebebiyle, ülkenin kendi içinden çıkan unsurlar ile Sovyetler Birliği kadar ani bir şekilde çökebilme ihtimali bulunmaktadır. Bir başka faktör ise, ülke içindeki sosyal devlet politikalarının ekonomik bir krize yol açması olacaktır.⁹⁷ Bush döneminde uygulanan politikalar aslında Amerika'ya karşı özellikle Orta Doğu'da tepki doğurmuştur. Avrupa ise şimdilik kendi iç sorunları ile meşgul olduğundan Amerika'ya karşı koyma isteği taşımamaktadır. Belki de İngiltere Başbakanı Tony Blair'in 2003 yılında Amerikan Kongresi'nde söylediği gibi “Bütün üstün güçler bir süre için yenilmez olarak görülürler, ancak aslında hepsi geçicidirler.”⁹⁸ Değişim tüm sosyal ilişkilerde kaçınılmazdır. Ancak, mevcut şartlara bakıldığında, tek kutuplu uluslararası istemin yakın ve orta vadede devam edeceğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Policies”, *East Asian Security* içinde, 284-285, 297.

⁹⁴ Thomas Berger, “From Sword to Chrysanthemum: Japan's Culture of Anti-militarism”, *East Asian Security* içinde, 301.

⁹⁵ Chalmers Johnson, 123.

⁹⁶ Ferguson, xxiii.

⁹⁷ Ferguson, 29.

⁹⁸ Ferguson, 302.

KAYNAKÇA

Albright, Madeleine. *Madam Secretary: A memoir*. New York: MacMillan, 2003.
Aron, Raymond. *The Imperial Republic: The United States and the World, 1945-1973*. Endlewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1973.

Art, Robert ve Robert Jervis. *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*. New York, Longman, 2003.

Barnett, Thomas. *The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-First Century*. New York: Berkley Books, 2004.

Brooks, Stephen ve William Wohlforth. *World out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*. Princeton: Princeton University Press, 2008.

Bromley, Simon "The limits to balancing", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

Brown, Michael, Owen Cote, Sean Lynn-Jones ve Steven Miller (derleyenler). *Primacy and its Discontents: American Power and International Stability*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2008.

Brown, Michael, Owen Cote, Sean Lynn-Jones ve Steven Miller (derleyenler). *Theories of War and Peace*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2000.

Brown, Michael, Sean Lynn-Jones ve Steven Miller (derleyenler). *East Asian Security*. Cambridge, Massachusetts: MIT, 1998.

Brzezinski, Zbigniew. *The Choice: Global Domination or Global Leadership*. New York: Basic Books, 2004.

Chomsky, Noam. *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Londra, Penguin, 2003.

Elsig, Manfred, Karolina Milewicz, Nikolas Stürcher, "Who is in love with multilateralism? Treaty commitment in the post-Cold War era", *European Union Politics*, Cilt. 12, No. 4, (2011).

Ferguson, Niall. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*. Londra: Penguin, 2005.

Fukuyama, Francis. *America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neo-conservative Legacy*. New Haven: Yale University Press, 2006.

Haass, Richard. *The Opportunity: America's Moment to Alter History's Course*. New York: Public Affairs.

Ignatius, David. "Obama closes the book on the 9/11 era", *Washington Post*, 7 Ocak 2012.

Ikenberry, John. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press, 2011.

Johnson, Chalmers. *Blowback: The costs and consequences of American Empire*. New York: Owl Books, 2004.

Kennedy, Paul. *Preparing for the Twenty-First Century*. New York: Vintage, 1993.

Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Vintage Books, 1987.

Krauthammer, Charles. "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* Cilt.70 No.1, (1990-1991).

Kupchan, Charles. "The false promise of unipolarity: constraints on the exercise of American power", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

Layne, Christopher. "The unipolar exit: beyond the Pax Americana", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

MacMillan, Margaret. *Peacemakers: The Paris Conference of 1919 its attempt to end war*. Londra: John Murray, 2002.

Mearsheimer, John. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton, 2001.

Niebuhr, Reinhold. *The Irony of American History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2008. (ilk basım 1952).

Nye, Joseph. *Soft Power: The means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.

Powaski, Ronald. *The Cold War: The United States and the Soviet Union, 1917-1991*. New York: Oxford University Press, 1998.

Schweller, Randall. “The future is uncertain and the end is always near”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

Simms, Brendan. “Introduction: World out of Balance”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

Voeten, Erik. “Unipolar politics as usual”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt. 24, No. 2, (2011).

Walt, Stephen. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press, 1987

Yalvaç, Faruk. “Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar”, *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*. Ed. Atilla Eralp, İstanbul: İletişim, 1996.